

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2012. İşbu çeviri, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Vakıf Fonu'nun desteğiyle yapılmıştır (www.coe.int/humanrightstrustfund). Bu çeviri, Mahkeme'yi bağlamamaktadır. Daha fazla bilgi için, bu belgenin sonunda bulunan, telif haklarına ilişkin belgeyi okuyunuz.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/ Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyrights/droits d'auteur à la fin du présent document.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

BÜYÜK DAİRE

TAXQUET /BELÇİKA DAVASI

(Başvuru no. 926/05)

KARAR

STRAZBURG

16 Kasım 2010

Nihai karardır. Şekli düzeltmeler yapılabilir.

Taxquet/Belçika davasında,

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, aşağıdaki üyelerden oluşan:

Jean-Paul Costa, *Mahkeme Başkanı*,
Christos Rozakis,
Nicolas Bratza,
Peer Lorenzen,
Françoise Tulkens,
Josep Casadevall,
Boštjan M. Zupančič,
Nina Vajić,
Anatoly Kovler,
Elisabet Fura,
Sverre Erik Jebens,
Isabelle Berro-Lefèvre,
Päivi Hirvelä,
Luis López Guerra,
Mirjana Lazarova Trajkovska,
Nona Tsotsoria,
Zdravka Kalaydjieva Yargıçlar,

ve Michael O'Boyle, *Yardımcı Yazı İşleri Müdürü*,

Kapalı oturumda 21 Ekim 2009, 26 Mayıs ve 6 Ekim 2010'da yapılan müzakerelerden sonra, 6 Ekim 2010 tarihinde, aşağıdaki kararı vermiştir:

USUL

1. Bu dava, Belçika Krallık'ına karşı, Belçika vatandaşı olan, Bay Richard Taxquet tarafından ('başvuran'), 14 Aralık 2004 tarihinde, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin ('Sözleşme'), 34. maddesi uyarınca, Mahkeme'ye sunulan, 926/05 numaralı başvuru sonucu görülmektedir.

2. Başvuran, Mahkeme önünde, Liege'de avukatlık yapan, Bay L. Misson ve Bay J.Pierre tarafından temsil edilmektedir. Hükümet ('Hükümet'), Federal adalet kamu hizmeti danışmanı olan, Bay M. Tysebaert ve görevli, A. Hoefmans tarafından temsil edilmektedir.

3. Başvuran, özellikle, ağır ceza mahkemesinin verdiği kararın gerekçesiz olması nedeniyle ve gizli bir tanığı sorgulayamadığı ya da sorgulatamadığı için, Sözleşme'nin, 6/1 ve 6/3 d) maddelerinin ihlal edildiğini öne sürmektedir.

4. Başvuru, Mahkeme'nin, yargıçlar, Ireneu Cabral Barreto, Françoise Tulkens, Vladimiro Zagrebelsky, Danutė Jočienė, Dragoljub Popović, András Sajó ve Işıl Karakaş ve Yazı İşleri Müdürü olan Sally Dollé'den oluşan, ikinci seksiyonuna tevdi edilmiştir (İç Tüzük'ün 52/1. maddesi). 13

Ocak 2009'da, Daire, oybirliğiyle, 6/1 ve 6/3 d) maddelerinden kaynaklanan şikâyetlerin kabul edilebilir olduğuna ve bu hükümlerin ihlal edilmiş olduğuna karar vermiştir.

5. 5 Haziran 2009'da, Hükümet'in, 8 Nisan 2009 tarihinde yapmış olduğu talep üzerine, Büyük Daire kurulu, Sözleşme'nin 43. maddesi uyarınca, davanın, Büyük Daire'ye gönderilmesi gerektiğine karar vermiştir.

6. Büyük Daire'nin oluşumu, Sözleşme'nin 27/2. maddesi ve İç Tüzük'ün 24. maddesinde belirlenmiştir.

7. Hem Hükümet hem de başvuran, yazılı görüşlerini sunmuşlardır. Mahkeme Başkanı'nın, yazılı prosedüre müdahale etmelerine izin vermiş olduğu, Britanya, İrlanda ve Fransa Hükümetleri'nden de görüş alınmıştır (Sözleşme'nin 36/2. maddesi ve İç Tüzük'ün, 44/2. maddesi).

8. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde, 21 Ekim 2009'da, kamuya açık duruşma yapılmıştır (İç Tüzük'ün 59/3. maddesi).

Duruşmada hazır bulunanlar:

– *Hükümet için*

Bay	A. HOEFMANS,	<i>görevli,</i>
Bay	K. LEMMENS,	<i>danışman;</i>

– *Başvuran için*

Bay	L. MISSON,	
Bay	J. PIERRE,	<i>danışmanlar,</i>
Bay	R. TAXQUET,	<i>başvuran.</i>

Mahkeme, L. Misson, J.Pierre ve K. Lemmens'in beyanlarını ve sorulan sorulara verdikleri cevapları dinlemiştir.

OLAYLAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

9. Başvuran, 1957'de doğumludur ve Angleur'de yaşamaktadır.

10. 17 Ekim 2003'te, başvuran, diğer yedi sanıkla birlikte, Liege ağır ceza mahkemesinde, devlet bakanı A.C.'nin öldürülmesi, ve eşi M.H.J.'yi öldürmeye teşebbüsten yargılanmak üzere mahkemeye çıkarılmıştır. İddianameye göre, 18 Temmuz 1991'de Liege'de:

‘fail veya suç ortağı olarak, suç işlemek ya da doğrudan suç işlenmesi için işbirliği yapmış olmak,

Suçun, bu yardım olmaksızın işlenemeyeceği herhangi bir yardım sağlamış olmak,

Doğrudan suçu tetikleyen bağış, tehdit, yetki veya gücün kötüye kullanılması, hile ya da oyunlarla,

Ya da, suç işlenmesi için kışkırtma yapan, toplantılarda ya da kamusal alanlarda yapılan sözlü açıklamalar ya da dağıtılan, satılan, satışa sunulan ya da halkın dikkatine sunulan, yazılı, basılı, görüntüler ya da amblemler yoluyla,

1. kasten ve planlayarak, öldürme amacıyla, A.C.'yi, katletmiş olmak ve kanunen, nitelikli adam öldürme suçunu işlemiş olmaktan;

2. kasten ve planlayarak, M.H.J.'yi, öldürmeye teşebbüs etmiş olmak, suçu işleme kararı, bu suçun icra edilmesine yönelik dış eylemlerle kendini göstermiş ve bu eylemler, faillerin iradesinden bağımsız olarak durdurulmuş ya da sonuca ulaşamamış ve kanun uyarınca, adam öldürmeye teşebbüs suçu söz konusu olmuştur.'

11. Sanıklardan yalnızca biri, savunma yapmıştır. Başvurana gelince, o, hakkındaki suçlamaları bilmemesi sebebiyle, savunma yapamamış olduğunu öne sürmektedir.

12. 12 Ağustos 2003 tarihli iddianame, 1996 yılının Haziran ayı boyunca, başvuranın, gizli tanık olarak tabir ettiği bir kişinin, soruşturmacılara bir takım bilgiler vermiş olduğunu belirtmektedir. 3 Eylül 1996 tarihli tutanağa göre, bu bilgiyi veren kişi, 'bilgilerin önemi ve C. davasının medyatik olması sebebiyle' güvenliği için endişe ettiğinden, kimliğinin açıklanmasını istememekteydi. Bu kişi, sorgu hâkimi tarafından hiç dinlenmemişti. Soruşturmayı yapanlara, kimliğini belirtmeyi reddettiği bir kişiden aldığı bilgileri vermişti. Ağır ceza mahkemesindeki müzakerelerde, soruşturmacılar, birçok sanığın inisiyatifıyla, bu kişinin kimliğine ilişkin olarak sorgulanmışlardır. Soruşturmacılar, bilgi veren kişinin, sanıklardan biri olmadığını ve suçlandıkları olayların bizzat tanığı olmadığını belirtmişlerdir. On beş başlıkta altında toplanan bilgilere göre, A.C.'nin öldürülmesi, başvuranın ve önemli bir siyasinin de içlerinde bulunduğu altı kişi tarafından organize edilmişti. Başvuranın suçlandığı kısım, aşağıdaki şekilde kaleme alınmıştır:

'V.der B. ve Taxquet, C.'yi, 1991 yılının tatilinden önce öldürme konusunda ısrarlılardı çünkü, C. dönüşte, çok önemli açıklamalar yapmayı vaat etmişti.'

13. Davayı etkileyen bir çok olay nedeniyle, ağır ceza mahkemesi, on üç ara karar vermişti:

- 1) Bazı sanıkların yokluğunu tespit eden, 17 Ekim 2003 tarihli karar;
- 2) Bir yüzleştirmenin butlanına ilişkin iddiayla ilgili olarak, 20 Ekim 2003'te verilen karar;
- 3) Tanıkların, sanıklardan birinin yokluğunda dinlenmesine ilişkin 27 Ekim 2003 tarihli karar;
- 4) Bir tanığın, gizli oturumda dinlenmesine ilişkin, 3 Kasım 2003 tarihli karar
- 5) Sanıklardan birinin yokluğuna ilişkin kararı geçersiz kılan 6 Kasım 2003 tarihli karar;
- 6) Savcılığın talebi üzerine, gizli oturumun reddine ilişkin olarak verilen, 13 Kasım 2003 tarihli karar;

7) Bazı tanıkların gizli oturumda dinlenmesine ilişkin, 19 Kasım 2003 tarihli karar;

8) Bir sanığın talebi üzerine, bazı tanıkların dinlenmesine ilişkin 18 Aralık 2003 tarihli karar;

9) Yapılan bir yüzleştirmeye ilişkin kayıtların yayınlanmasına ilişkin, 18 Aralık 2003 tarihli karar;

10) Müdahillerin talepleri üzerine yeniden dinlenecek olan ve gelmeyen tanıkların dinlenmesine ilişkin, 18 Aralık 2003 tarihli karar.

11) Sanıklardan birinin talebi üzerine, gizli bir tanığın dinlenmesi ya da yeniden dinlenmesine ilişkin, 18 Aralık 2003 tarihli karar;

12) Başvuranın, gelmeyen ve yeniden dinlenecek tanıklara ilişkin iddialarıyla ilgili 18 Aralık 2003 tarihli karar;

13) Başvuranın dinlenmesini talep ettiği gizli bir tanığın dinlenmesi ya da yeniden dinlenmesine ilişkin, 18 Aralık 2003 tarihli karar.

14. Sorgu hâkimi tarafından, gizli olarak verdiği bilgiler, iki jandarma astsubayı tarafından kaydedilen kişinin dinlenmesi ya da yeniden dinlenmesine ilişkin taleple ilgili olarak, ağır ceza mahkemesi aşağıdaki kararı vermiştir:

‘Emniyet birimleri tarafından, gizli olarak alınan, bu bilgilerin ispat gücü bulunmamaktadır; bunlar, mevcut olayda olduğu gibi, sadece, soruşturmaya bir yön vermeye, hareket kazandırmaya ve bağımsız şekilde kanuna uygun delillerin toplanmasına katkıda bulunmuşlardır ;

Duruşmada, tanık olarak dinlenen, iki jandarma astsubayı, bilgi veren kişinin, sanıklardan biri olmadığını ve verdiği beyanları, kendisinin bizzat tespit etmediğini belirtmişlerdir; bilgi veren kişi, kimliğini ifşa etmeyi reddeden bir kişiden, gizli olarak aldığı bilgileri anlattığını belirtmiştir;

İki jandarma astsubayı, bilgi veren kişinin, verdiği bilgilerden bazılarının, özellikle de, Richard Taxquet’nin, iddia niteliğinde hatırlatmış olduğu diğer siyasilere ilişkin bilgilerin (...), yapılan araştırmalara rağmen, delillerle desteklenmediklerinin altını çizmişlerdir;

(...)

Soruşturmacılara göre, gizli bir bilgi sağlayıcı tarafından kendilerine verilen bilgileri, bir tutanağa kaydetmeye yarayan yöntem, bilgi sağlayıcının belirttiği kişilerin, savunma haklarına hiçbir saldırı oluşturmamaktadır; bu aşamada, sadece, işlemleri ve doğrulanmaları için, soruşturmaya ilgili olabilecek ve olayları aydınlatmaya yarayabilecek olayları ortaya çıkarmak söz konusu olmaktadır; bilgi veren kişinin kimliğini belirtmiş olduğu kişilere atfedilen bu olaylar, objektif verilerin bunları teyit etmemesi halinde, delil oluşturmamaktadırlar;

(...)

Nihayet, gizli tanığın, sorgu hâkimi tarafından, yeminli olarak dinlendiğinin, dosyadan ve müzakerelerden çıkmadığı ölçüde, yeniden dineleme söz konusu olamaz;

Bu kişinin, yeniden dinlenilmesi talebine ilişkin olarak, bir yandan, mahkeme, bu kişinin kimliğini bilmemektedir ve diğer yandan, soruşturma mahkemeleri tarafından, bu bağlamda dikkate alınan mülahazalar nasıl olursa olsun, bu dinleme, gerçeğin

ortaya çıkarılması için gerekli değildir ve gereksiz şekilde, daha fazla kesinlik kazandırma ümidi olmaksızın, müzakereleri geciktirecektir'

15. Jüri, ağır ceza mahkemesinin başkanı tarafından sorulan otuz iki soruya cevap vermeye davet edilmişti. Bunlardan dördü, başvurana ilgiliydi ve aşağıdaki şekilde kaleme alınmışlardı:

' Soru no. 25 – ESAS OLAY

Sanık, Richard TAXQUET,

Suçun faili ya da suç ortağı olarak,

- Suçu işlemiş olmak ya da suçun işlenmesine doğrudan yardımcı olmak suretiyle,
- Suçun, bu yardım olmaksızın işlenemeyeceği herhangi bir yardım sağlamış olmak,
- Doğrudan suçu tetikleyen bağış, tehdit, yetki ya da gücün kötüye kullanımı, hile ya da oyunlarla,

–Ya da, suç işlenmesi için provokasyon yapan, toplantılarda ya da kamusal alanlarda yapılan sözlü açıklamalar ya da dağıtılan, satılan, satışa sunulan ya da halkın dikkatine sunulan, yazılı, basılı, görüntüler ya da amblemler yoluyla,

Liege'de, 18 Temmuz 1991 tarihinde, kasten ve öldürme saikiyle, A.C.'nin, öldürülmesi suçunu işlemiş midir?

Soru no. 26 – AĞIRLAŞTIRICI NEDEN:

Bir önceki sorudaki, kasten adam öldürme saikiyle işlenen suç, planlanarak mı işlenmiştir?

Soru no. 27 – ESAS OLAY

Sanık, Richard TAXQUET,

Suçun faili ya da suç ortağı olarak,

- Suçu işlemiş ya da suçun işlenmesine doğrudan yardımcı olmak suretiyle,
- Suçun, bu yardım olmaksızın işlenemeyeceği herhangi bir yardım sağlamış olmak,
- Doğrudan suçu tetikleyen bağış, tehdit, yetki ya da gücün kötüye kullanılması, hile ya da oyunlarla,

–Ya da, suç işlenmesi için provokasyon yapan, toplantılarda ya da kamusal alanlarda yapılan sözlü açıklamalar ya da dağıtılan, satılan, satışa sunulan ya da halkın dikkatine sunulan, yazılı, basılı, görüntüler ya da amblemler yoluyla,

18 Temmuz 1991 tarihinde, Liege'de, kasten M.H.J.'yi, öldürmeye teşebbüs etmek, suçu işleme kararının, bu suçun icra edilmesine yönelik dış eylemlerle kendini göstermiş olması karşısında, bu eylemlerin, faillerin isteğinden bağımsız olarak durdurulmuş ya da etkilerinin gösterememiş olmalarına ilişkin suçun faili midir ?

Soru no. 28 – AĞIRLAŞTIRICI NEDEN:

Bir önceki sorudaki, kasten adam öldürmeye teşebbüs, planlanarak mı işlenmiştir?

16. Jüri dört soruya da 'evet' cevabı vermiştir.

17. 7 Ocak 2004'te, ağır ceza mahkemesi, başvurana, yirmi yıllık hapis cezasına çarptırmıştır.

18. Başvuran, ağır ceza mahkemesinin, 7 Ocak 2004 tarihli kararına ve tüm arar kararlarına karşı temyize gitmiştir.

19. 16 Haziran 2004'te verdiği bir kararla, Yargıtay, temyizi reddetmiştir. Aşağıdaki şekilde karar vermiştir:

– Bir sanığın duruşmaya geç bir aşamada katılması, davacıların, savunma haklarına saldırı oluşturmamaktadır çünkü, davacılar, hazırlık soruşturması süresince, bu sanığın yaptığı ve bunları alan kişiler tarafından duruşmaya taşınmış olan beyanlara ve sanığın, jüri önündeki beyanlarına özgürce itiraz edebilmişlerdir;

– Ağır ceza mahkemesi, iki tanığın gizli oturumda dinlenmesini haklı olarak, bunların, kamuya açık duruşmada, kendilerini özgürce ifade edemeyecekleri ve bunun da adaletin iyi işleyişine zarar verebileceği endişesiyle, karar vermiştir;

– Suçlanan Tunuslular ve sanıklar arasında yapılan yüzleştirmeye ilgili görüntülerin yayınlanmasını, müzakereleri gereksiz şekilde geciktirecekleri nedeniyle reddeden ağır ceza mahkemesi, savunma haklarına riayet edilmesine ve müzakerelerin sözlü olmasına ilişkin prensibi ihlal etmemiştir çünkü bu, ret kararı, duruşmada hazır bulunan, yüzleştirme öncülerinin, sanıklarla doğrudan yüzleştirilmiş olmasına dayanmaktaydı;

– Bazı tanıkların (düzenli olarak çağrılan tanıklar) yokluğunun, gerçeklerin ortaya çıkarılması için gerekli olmadığı ve bazı diğer tanıkların yeniden duruşmaya gelmesinin 'gereksiz şekilde ve sonuçların kesinliğine ilişkin daha fazla bilgi edinme ümidi olmaksızın, müzakereleri uzatmaya neden olacağı' gerekçesiyle, yargılamanın devamına karar veren ağır ceza mahkemesi, Sözleşme'nin 6. maddesini ve müzakerelerin sözlü olmasına ilişkin prensibi ihlal etmemiştir;

– Bir ceza yargılaması kapsamında yargılama yapacak olan hakimın tutumuna ilişkin olan masumiyet karinesi, soruşturmacının belirttiikleri ve basındaki röportajlar, hatalı, kötü niyetli ya da suç kaynaklı bile olsalar, davada verilecek kararın, Sözleşme'nin 6/1 ve 6/2. maddelerine aykırı olmasına neden olamazlar;

– Jüri üyelerinin tecrübesiz olmaları, müzakerelerin hızlı olması, verdikleri kararın gerekçesiz olması, jürinin, basının ilgi odağı olan bir davada, tarafsız olarak karar veremediğini göstermez;

– Jüri üyelerinin görevlendirilme şekli ve bunların, beyanlarını, mahkemeye görüşmeden oluşturmaları, ağır ceza mahkemesinin, Sözleşme'nin 6/1. maddesi bağlamında, kanunla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız olmadığını ya da sanığın masumiyet karinesinin yasal olarak aksinin kanıtlanamayacağını göstermez;

– Sözleşme'nin ne 6. maddesi ne de 13. maddesi, iki kademeli yargılama hakkını güvence altına almaktadır;

– Sözleşme'nin, 6/1, 6/3 b) maddeleri ve Medeni ve Siyasi Haklar Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 14/ 3 b) maddesi ve Anayasa'nın 149.

maddesi, Sözleşme'nin hükümleriyle birlikte okunduğunda, jürinin, kararının gerekçelendirmesi yönünde bir yükümlülük dayatmamaktadırlar;

– Sözleşme'nin 6/3 b) maddesine dayanarak öne sürülen nedenin (müzakerelerin başlamasından bir gün önce, tutuklanması nedeniyle, avukatıyla görüşmemiş olmak) kabul edilmez olduğu çünkü dosyadaki delillerden, başvuranın, ağır ceza mahkemesinde, savunmasını hazırlamak için gerekli kolaylıklardan faydalanma hakkının ihlal edildiği sonucuna vardığı çıkmamaktadır;

– Sözleşme'nin, 10 ve 11. maddeleri, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 6/1. maddesi ve Sözleşme'nin 14. maddesi, ne suçluluğa ilişkin kararın gerekçeli olmasını ne iki kademeli yargılama olmasını ne de sadece, sürekli hâkimlerden oluşan mahkemelerde duruşmaya çıkmayı dayatmamaktadırlar; kriminal soruşturma kanununun, 351, 352, 364 ve 364 *bis* maddelerinde sınırlanmış olan halk jürisinin egemenliği, sanıklar ve suçlananlar arasında, Sözleşme'nin 14. maddesine aykırı olarak, keyfi muamele eşitsizliği yaratmamaktadır.

20. Davacıların mahkûmiyetinin, belirleyici ve arızı olan gizli bir bilgi vericinin beyanlarına dayanması konusunda, Yargıtay;

‘Ağır ceza mahkemesinin, dinlenmesi istenen kişinin kimliğini bilmemesini eleştiren ve ikincil bir gerekçeye karşı yöneltilmiş olan iddialar dikkate alınmamalıdır;

Bu bağlamda, bu eleştiriler kabule edilemez;

Bununla birlikte, ceza davası dosyasında, kaynağı belirsiz olan bilgileri içeren bir tutanağın bulunması, butlanla ya da takibin kabul edilmezliğiyle sonuçlanacak şekilde, karar veren mahkemeyi, soruşturma kanununun 189 bis ve 315. maddelerinde öngörülen prosedüre göre, bilgi veren kişinin kimliğini belirlemeye ve bu kişiyi dinlemeye zorlamamaktadır; bu hükümler, ilk derece hakimine, geçeklerin ortaya çıkması için gerekli görülmesi halinde, bu anlamda bir sorgu hakimi görevlendirme imkanı vermektedir;

Kararlar, talep edilen dinlemenin, sonuçlara ilişkin daha fazla kesinlik getirilmesini sağlamaksızın, gereksiz olarak, müzakereleri geciktireceğinin, Mahkeme'nin geçersiz kılma yetkisi olmadığını belirtmektedirler;

Kararlar, aynı zamanda, gizli olarak elde edilen bilgilerin, sanıklar aleyhinde olan ve kanuna uygun ve özerk şekilde elde edilen delillerle özdeş olmadıklarını tespit etmektedirler;

Ağır ceza mahkemesinin, davacıların iddialarına vermiş olduğu cevaptan, ilk derece hâkimlerinin, müzakerelerde sunulan delilleri çürütme haklarına itiraz ettikleri sonucuna ulaşamaz;

Bu bağlamda, öne sürülen nedenler kabul edilemez;

Sözleşme'nin 6/3 d) maddesi, ilk derece mahkemesi hakiminin, verdiği bilgilerle, araştırmaları iyi yönlendirmiş olan gizli bilgi verici ile çekişmeli bir duruşma yapılmasına karar vermemesi ya da vermemesi gerektiği kanaatinde olması yüzünden ihlal edilmiş sayılamaz;

Bu bağlamda hukuki nedenler eksiktir ;’

21. Belçika Radyo Televizyonu'nun, Aralık 2006 başında yayınlanan, 'Gündemdeki Sorular' isimli programında, S.N. isimli sanık, gizli bilgi veren kişinin, kendisi olduğunu beyan etmiştir. S.N, D.C. isimli başka bir sanık adına 'aracı' olarak hareket ettiğini belirtmiştir. Program sırasında, olaylar zamanında, Adalet Bakanı olan kişi tarafından, gizli tanığın kimliği teyit edilmiştir. S.N., Belçika Devleti'nden, 'aracı komisyonu' olarak, 3.000.000 Belçika Frangı (74.368,06 avro) aldığını belirtmiştir. D.C. ise, 5.000.000 Belçika Frangı (123.946,76 avro) almıştır.

II. İÇ HUKUK VE UYGULAMA

A. Jüri kurumu ve ağır ceza mahkemesi

22. 1789 Fransız devriminden sonra, jüri, 1791 Fransız Anayasası ve 1808 tarihli kriminal soruşturma kanunuyla kurulmuştur. O dönemde, Belçika, Fransa topraklarında bulunmaktaydı. Fransa'dan ayrılıp, Hollanda'ya bağlandığında, jüri ortadan kaldırılmış fakat ağır ceza mahkemeleri var olmaya devam etmişlerdir. Belçika bağımsızlığını ilan ettiğinde, jüri, 7 Şubat 1831 tarihli Anayasa'ya yazılmıştır ve Anayasa'nın 98. maddesi aşağıdaki gibi kaleme alınmıştır : 'Jüri, kriminal konular, siyasi ve basın suçları için kurulmuştur'. Anayasa yapıcı, bu kurumu, her demokratik talebin gerçekliğinin, yapı taşı olarak görmektedir. Jüri, ona göre, her şeyden önce, halkın sahip olduğu özgürlüğün siyasi ifadesi olan halk egemenliğinin göstergesidir. Jüri, 19 Temmuz 1831 tarihli kararname ile kurulmuştur: öncelikle, yetenek bazlı (icra edilen göreve göre) bir jüri olarak, daha sonra, 1869'da, kazanç bazlı jüri (gelire göre). 21 Aralık 1930 tarihli bir kanunla, tüm sınıfların, daha demokratik şekilde ve daha fazla temsil edilmesini sağlayan bir reform yapılmıştır: söz konusu olan, on iki jüriden oluşan ve bugünkü haliyle, halk jürisidir.

B. Anayasa

23. 17 Şubat 1994 tarihli Anayasa'nın 150. maddesi, 'jürinin, tüm kriminal alanlarda ve siyasi konularda ve ırkçılık ve insan düşmanlığı konuları dışındaki basın suçları için kurulmuş olduğunu' (metnin, 7 Mayıs 1999 tarihli değişiklikten sonraki hali) belirtmektedir.

24. Bunun yanı sıra, Anayasa, 149. maddesinde : 'Tüm mahkeme kararları, gerekçelidir ve kamuya açık duruşmada ilan edilir' hükmünü içermektedir.

C. Ağır ceza mahkemesi önündeki yargılama

1. *Kriminal soruşturma kanununda öngörülen güvenceler (olaylar zamanında yürürlükte olan hali)*

25. Belçika’da, ağır ceza mahkemesi önündeki yargılama, özellikle de, sanıkların savunma haklarına ilişkin güvenceler öngörmektedir.

26. Kriminal soruşturma kanunu (CIC), savcayı, sanık hakkındaki suçlamanın türünü belirten ve cezayı azaltabilecek ya da ağırlaştırabilecek bir iddianame yazmaya zorlamaktadır. CIC’in 313. maddesi uyarınca, savcı, iddianameyi ve sanık ya da avukatı da, savunmayı okumalıdır. 337. madde, jüriye sorulacak olan soruların, iddianameden kaynaklanması gerektiğini (iddianame de, 271. maddeye göre, geri gönderme kararına uygun olmalıdır) ve örneğin, karmaşık soruların ya da hukukla ilgili soruların bulunmaması yasağı gibi bazı şekil koşullarına riayet etmesi gerektiğini belirtmektedir

27. Müzakereler sonunda, jüriye, olayların koşullarını belirlemek ve suç konusu olayların özelliklerini, kesin olarak ortaya çıkarabilecek olan sorular sorulmaktadır. Ağır ceza mahkemesi başkanının, jüriye, olayları değiştiren ve suçlamanın temelinde olan tüm koşullar hakkında ve bu koşulların, müzakerelerde görüşülmüş olmaları koşuluyla, soru sorma yetkisi bulunmaktadır. Esas soru, suçu oluşturan unsurlarla ilgilidir, her suçlama iddiası hakkında ayrı bir soru sorulmalıdır. Örneğin, ağırlaştırıcı neden ya da suçu ortadan kaldıran ya da haklı çıkaran nedenler bulunması halinde, başka unsurlarla ilgili sorular sorulabilir. Savcı ve sanık, sorulan sorulara itiraz edebilirler ve mahkeme başkanından, jüriye, ek sorular sormasını talep edebilirler. Sorularla ilgili olarak itiraz olması halinde, ağır ceza mahkemesi, gerekçeli kararla hüküm kurar.

28. 341. maddeye göre, başkan, jürinin cevaplaması gereken soruları sorduktan sonra, bunları, iddianame, suçu tespit eden tutanaklar ve tanıkların yazılı beyanları dışında diğer belgelerle jüri üyelerine verir.

29. 342. maddeye göre, sorular sorulup, jüri üyelerine verildikten sonra, jüri üyeleri, müzakere etmek üzere, oturum yaparlar. Başkanları, kurayla çekilen ilk kişi ya da jüri üyeleri tarafından seçilen ve kendi rızası alınan kişidir. Müzakereler başlamadan, jüri üyelerinin başkanı, onlara, bulundukları dairenin en görünür yerinde büyük harflerle yazılı olan, bir sonraki talimatı okur ; ‘Kanun, jüri üyelerinin nasıl ikna olduklarına dair hesap sorulmasını gerektirmemektedir; bir delilin yeterliliği ve kusursuzluğuna karar vermeleri için özel kurallar koymamaktadır; kanun, jüri üyelerine, kendilerini, sessizlik içinde ve içlerine dönerek karar vermeleri ve bilinçli şekilde, sanık aleyhindeki delillerin ve sanığın savunmasının, kendi muhakemelerinde bıraktığı etkiyi tartmalarını salık vermektedir. Kanun, onlara, hiçbir şekilde, ‘belli sayıda tanığın onayladığı bilgilerin doğru olduğunu kabul etmelisiniz’ tarzında bir dayatma yapmamaktadır ; ayrıca, kanun, ‘Belirli tutanaklarda, belirli belgeler, belli

sayıdaki tanıklardan ya da göstergelerden gelen delilleri, gerçek gibi kabul etmelisiniz’ de dememektedir ; kanun, jüri üyelerine, onların her türlü ödevini kapsayan tek soru sormaktadır : ‘Vicdani kanaatiniz var mıdır...’

30. 343. madde, jüri üyelerinin, beyanlarını oluşturduktan sonra, toplandıkları daireden çıkmalarına izin vermektedir.

31. Nihayet, 352. maddeye göre, hâkimler, oybirliğiyle, jüri üyelerinin, esasa ilişkin olarak yanıldıklarını düşünüyorlarsa, ağır ceza mahkemesi, karar verilmesinin ertelendiğini beyan ederek, davayı, yeni bir jüriye sunulmak üzere bir sonraki toplantıya ertelemelidir ve bu ikinci jüride, ilk üyelerden hiçbir bulunamaz. Hükümet’in verdiği bilgilere göre, bu imkân, yalnızca üç kere kullanılmıştır.

2. Yargıtay’ın içtihadı

32. 13 Ocak 2009 tarihli Daire kararının, Belçika’da, içtihat anlamında, bir takım etkileri olmuştur.

33. 2505 (P.09.0547.F) no.lu ve 10 Haziran 2009 tarihli kararla, Yargıtay, aşağıdaki şekilde hüküm kurmuştur:

‘, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi’nin, 6. maddesinin ihlaline ilişkin, re’sen belirlenen nedenle ilgili olarak:

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin, 13 Ocak 2009 tarihinde, *R. T/Belçika Krallığı* davasında verdiği karara göre, Sözleşme’nin, 6/1. maddesinde güvence altına alınmış olan, adil yargılanma hakkı, ağır ceza mahkemesine ilişkin olarak, iddialar üzerine verdiği kararın, jüriyi, sanığın, suçluluğu ya da masumiyetine ilişkin olarak ikna ettiği mülahazaları öne çıkartmasını ve soruların her birine, olumlu ya da olumsuz olarak vermiş olduğu cevapların somut gerekçelerini belirtmesi gerekliliğini içermektedir.

Bu karara bağlanan kesin hüküm ve Belçika tarafından onaylanmış bir sözleşmeden doğan uluslararası hukukun, iç hukuk üzerindeki üstünlüğü nedeniyle, Mahkeme, Kriminel Soruşturma Kanunu’nun, Avrupa Mahkemesi tarafından mahkûm edilmiş olan ve jüri kararının gerekçesiz olmasına ilişkin kuralı içeren 342 ve 348. maddelerinin uygulanmasını reddetmektedir.

Mahkeme’nin dikkate alabileceği belgelerden ve özellikle de iddianameden, sanık ya da suç ortağı olarak hakkında dava açılan davacının, hazırlık soruşturması aşamasında, hakkındaki suçlamalara ilişkin olarak yaptığı açıklamaların, Kriminel Soruşturma Kanunu’nun 86 bis ve 86 ter maddelerince kimliği gizli tutulan bir tanık tarafından yürütüldüğü ortaya çıkmaktadır.

18 Şubat 2009’da, ağır ceza mahkemesinde öne sürdüğü iddialarla, davacı, mahkûm edilmesi halinde, kararın, kendisinin anlayabilmesi ve Yargıtay’ın, yasallık denetimi yapabilmesi için gerekçeli olmasını ve jüriyi, kendisini suçlu bulmaya iten nedenleri içermesini talep etmiştir.

Davacıya yöneltilen cinayet suçlaması konusunda, jüriye, davacının, adam öldürme kastıyla katıldığına ilişkin, bir esas soru, bir de, yasal ortadan kaldırma nedeni olan, kışkırtmaya ilişkin ek soru ve ceza kanununun 401. maddesindeki nitelemeye ilişkin iki ek soru daha sorulmuştur.

Jüri, ilk soruya olumlu, ikinci soruya olumsuz cevap vermiş ve diğer soruları cevapsız bırakmıştır.

Temyiz edilen dava, davacıyı, adam öldürme suçundan dolayı ve kanunda belirtilen ifadelerle sorulan sorulara verilen olumlu ve olumsuz cevaplara dayanarak, on sekiz yıl hapis cezasına çarptırmaktadır. Karar, suçluluğa ilişkin beyanın, bu soruların belirginliğinin, kararın, kısa ve özlü olma niteliğini telafi ettiği gerekçesiyle, başka şekilde gerekçelendirilmesine gerek olmadığını belirtmektedir.

Sadece, davacının, adam öldürmeden dolayı suçlu bulunduğu ve kendisinin affedilmesine yer olmadığına karar verilmesi, davacının itiraz ettiği nitelendirmenin olduğunun ortaya çıkmış kabul edilmesi için somut gerekçeleri ortaya çıkarmamakta ve Mahkeme'nin, özellikle de, mahkûmiyet kararının, önemli ölçüde, sanık aleyhindeki gizli tanıklığı mı dikkate aldığı yoksa Kriminel Soruşturma Kanunu'nun, 341/3. maddesine uygun olarak, bunu destekleyen diğer delillere mi dayandığını tespit etmesine izin vermemektedir.

Nasıl ikna oldukları konusunda hesap sormayan Belçika kanununa uygun olan karar, adil yargılanmanın, kararın gerekçeli olmasını gerektirdiği şeklinde yorumlanan Sözleşme'nin 6. maddesine aykırıdır.'

34. Daha sonra, aynı yönde, başka kararlar verilmiştir.

3. Yasal reform

35. Belçika'da, Daire'nin vermiş olduğu Taxquet kararından önce, ağır ceza mahkemesi başkanının, jüri müzakerelerine katılabileceğini öngören, 25 Eylül 2008 tarihili bir kanun teklifi, Senato tarafından incelenmişti. CIC'in 350. maddesinin teklif edilen versiyonu, ağır ceza mahkemesinin, suçluluğa ilişkin kararının gerekçesini vermesi gerektiğini fakat iddialara cevap vermek zorunda olmadığını belirtmekteydi.

36. 21 Aralık 2009 tarihli, ağır ceza mahkemesinin reformuna ilişkin kanun, 11 Ocak 2009'da *Moniteur belge* gazetesinde yayınlanmış ve 21 Ocak 2010'da yürürlüğe girmişti, bu kanun, ağır ceza mahkemesi için, kararının esas gerekçelerini belirtme yükümlülüğü öngörmekteydi. CIC'in, ilgili maddeleri aşağıdaki şekilde kaleme alınmıştır:

Madde 327

'Sorular sorulup, jüriye verildikten sonra, jüri üyeleri, görüşmeler için, daireye giderler.

Başkanları ya kura ile çekilen ilk kişi ya da onların seçtiği ve kendi rızası olan kişi olur.

Müzakereler başlamadan, jüri üyelerinin başkanı, görüşme dairesinin, en görünür yerinde büyük harflerle yazılı olan, bir sonraki talimatı okur : 'Kanun, mahkûmiyet kararının, yalnızca, sanığın suçluluğunun, her türlü makul şüpheden uzak olduğunun, delillerden belli olması halinde, ilan edilebileceğini öngörmektedir.'

Madde 328

'Jüri üyeleri, kararlarını vermeden, görüşme odasını terk edemezler.

Ne sebeple olursa olsun, kimse, mahkeme başkanının yazılı izni olmaksızın, görüşmeler süresince, görüşme odasına giremez. Başkan, sadece jüri başkanı tarafından çağrılırsa, özellikle de, hukuki sorunlara cevap vermek üzere, yardımcıları, sanık ve avukatı, müdahil ve avukatı, savcı ve yazı işleri müdürü eşliğinde girebilir. Bu durum tutanağa geçirilir.

(...)'

Madde 334

‘Mahkeme ve jüri üyeleri daha sonra, derhal, görüşme odasına çekilirler.

Öne sürülen tüm iddialara cevap vermeksizin, jüri üyeleri, kararlarının esas gerekçelerini belirtirler.

Karar, mahkeme başkanı, jüri başkanı ve yazı işleri müdürü tarafından imzalanır.’

D. Ceza kanununun hükümleri

37. Ceza kanununun ilgili hükümleri aşağıdaki şekilde kaleme alınmıştır:

Madde 51

‘Cürüm suç ya da kabahat işleme kararının, bu cürüm ya da kabahatin icra edilmesinin başlangıcını oluşturan dış unsurlarla ifade edilmesi ve bunların failin iradesinden bağımsız sebeplerle durdurulmuş ya da gerçekleştirilememiş olmaları halinde, cezalandırılabilir teşebbüs söz konusu olmaktadır.’

Madde 66

‘Aşağıda sayılan fiilleri işleyenler:

– Cürüm ya da kabahati işlemiş olan ya da işlenmesine doğrudan yardımcı olmuş olanlar;

– Cürüm ya da kabahatin, bu yardım olmaksızın işlenemeyeceği herhangi bir yardım sağlamış olanlar;

–Doğrudan cürüm ya da kabahati tetikleyen bağış, tehdit, yetki ya da gücün kötüye kullanımı, hile ya da oyunlarla destek olanlar;

–Ya da, cürüm ya da kabahatin işlenmesi için, toplantılarda ya da kamusal alanlarda yapılan sözlü açıklamalar ya da dağıtılan, satılan, satışa sunulan ya da halkın dikkatine sunulan, yazılı, basılı görüntüler ya da amblemler yoluyla, provokasyon yapanlar, bu provokasyonların etkisiz olması halinde bile ve kanunun, provokatörlere verdiği cezalara halel getirmeksizin,

Cürüm ya da kabahat faili olarak cezalandırılacaktır.’

Madde 67

‘Aşağıda sayılan fiilleri işleyenler:

Cürüm ya da kabahatin işlenmesi için talimat vermiş olanlar;

Cürüm ya da kabahatin işlenmesinde kullanılmak üzere, silah, alet ya da herhangi başka bir araç sağlamış olan kişiler;

66/3. maddede öngörülen durum dışında, bilinçli şekilde, cürüm ya da kabahati işleyen kişi ya da kişilere, bunların hazırlık sürecinde ya da tamamlanmasında katkıda bulunan ya da yardım eden kişiler,

Cürüm ya da kabahat suç ortağı olarak cezalandırılacaktır.’

Madde 393

‘Öldürme saikiyle işlenmiş olan fiil adam öldürme olarak nitelendirilir. Cezası, yirmi yıldan otuz yıla kadar haptir.’

Madde 394

‘Planlayarak işlenen öldürme fiili planlı cinayet olarak nitelendirilir. Ömür boyu hapis cezasıyla cezalandırılır.’

E. Ceza davalarında yeniden yargılama yapılmasına ilişkin olarak Kriminel Soruşturma Kanununu değıştiren 1 Nisan 2007 tarihli Kanun

38. 1 Nisan 2007 tarihli kanun (Moniteur belge’de, 9 Mayıs 2007’de yayımlanmış ve 1 Aralık 2007’de yürürlüğe girmiştir), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin verdiği ve Sözleşme’nin ihlalini tespit eden bir karar sonrasında, mahkûm edilen kişilere, yeniden yargılanma talep etme imkânı vermektedir.

39. CIC’nin 442 *bis* maddesi aşağıdaki şekilde kaleme alınmıştır:

‘Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin kesin bir kararıyla, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Avrupa Sözleşmesi’nin ya da Ek Protokolleri’nden birinin (bundan böyle, ‘Avrupa Sözleşmesi’ olarak anılacaktır) ihlal edildiğinin tespit edilmesi halinde, sadece, kamu davasına ilişkin olan ve başvuranın, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ndeki davayla ilgili olan ve mahkûm edilmesiyle sonuçlanan ya da aynı olaydan dolayı başka bir kişinin aynı delillerle mahkûm edilmesiyle sonuçlanan davanın yeniden açılması talep edilebilir.’

40. Aynı kanunun 442 *ter* maddesi, aşağıdaki şekildedir:

‘Yeniden yargılama talebinde bulunabilecekler:

- 1) Mahkûm edilen kişi;
- 2) Mahkûm edilen kişinin ölmüş olması, yasaklı olduğunun ilan edilmiş olması ya da bulunamaması halinde, eşi, yasal olarak beraber yaşadığı kişi, çocukları ya da torunları, kız veya erkek kardeşleri;
- 3) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, re’sen ya da Adalet Bakanı’nın talebi üzerine.’

41. Aynı kanunun 442 *quinquies* maddesi:

‘Talebin incelenmesinden, temyiz edilen kararın esasının, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne aykırı olduğu ya da tespit edilen ihlalin, temyiz edilen yargılamanın sonucu hakkında ciddi bir endişe oluşmasına sebep olan usuli hata ya da eksikliklerin sonucu olduğunun ortaya çıkması halinde, Yargıtay, mahkûm edilen kişinin ya da 442 ter 2. maddede öngörülen hak sahiplerinin, sadece yeniden yargılanmanın telafi edebileceği türden zarar görmeleri halinde, yargılamanın yeniden açılmasına hükmeder.’

42. Mahkeme’nin, 24 Mayıs 2007 tarihli *Da Luz Domingues Ferreira/Belçika* (n° 50049/99) kararından sonra, Yargıtay, 9 Nisan 2008

tarihli bir kararla, yargılamanın yeniden yapılmasına karar vermiş ve 6 Ocak 1999'da verdiği kararı geri çekmiştir (Journal des tribunaux, 2008, s. 403).

III. KARŞILAŞTIRMALI HUKUK

43. Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde, meslekten olmayan hâkimler kurumu, değişik şekillerdedir. Profesyonel hâkimlerin, jüri üyelerinin, karara ilişkin görüşmelerine katılamayacağı, 'geleneksel' jüri modelini kabul etmiş olan ülkeler arasında bile, tarihi ve kültürel farklılıklara değin değişkenler bulunmaktadır.

44. Üye devletler, üç kategoriye ayrılır: ceza davaları alanında, jüri ya da meslekten olmayan hâkimlik kurumunun hiç bulunmadığı devletler; ceza davalarında, meslekten olmayan hâkimlerin, yargıçların yanında görüşmeler yaptığı mahkemeler bulunan ülkeler ve ceza davaları alanında, 'geleneksel' jüri modelini benimsemiş olanlar.

45. İncelenen örneklerden, Avrupa Konseyi'ne on dört üye devletin, ceza davaları alanında, jüri ya da meslekten olmayan hâkimleri benimsememiş ya da ortadan kaldırmış olduğu görülmektedir. Bunlar, Arnavutluk, Andora, Ermenistan, Bosna-Hersek, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Moldova, Hollanda, Romanya, Saint Marin ve Türkiye'dir. Bu devletlerde, ceza mahkemeleri sadece profesyonel hâkimlerden oluşmaktadır.

46. Profesyonel olan ve profesyonel olmayan hâkimlerin birlikte çalıştıkları mahkeme türünü barındıran ülkeler, Almanya, Bulgaristan, Hırvatistan, Danimarka, Estonya, Eski Yugoslavya ve Makedonya, Yunanistan, Finlandiya, Fransa, Macaristan, İtalya, İzlanda, Liştenştayn, Monako, Karadağ, Norveç (çoğu durumda), Polonya, Portekiz, Çek Cumhuriyeti, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, İsveç ve Ukrayna. Geleneksel jüriyle de var olabilecek olan bu türdeki mahkemelerin özelliği, bir yandan profesyonel hâkimler, bir yandan da, jüri üyelerinin, tüm olgusal ve hukuki sorulara, suçluluğa ve cezanın belirlenmesine birlikte karar vermeleridir.

47. Geleneksel jüri uygulaması yapan, Avrupa Konseyi'nin on üye devleti, Avusturya, Belçika, İspanya, Rusya Federasyonu, Gürcistan, İrlanda, Malta, Norveç (sadece önemli davaların istinaf aşamasında), Birleşik Krallık (Galler, İskoçya, Kuzey İrlanda) ve 1 Ocak 2011'e kadar İsviçre (Cenevre kantonu).

48. Jüri prosedürünün geleneksel hali, bir ya da daha fazla profesyonel hâkimle birlikte oturum yapan belli sayıda jüri üyesini içermektedir. Jüri üyelerinin sayısı ülkeye ve davanın konusuna göre değişmektedir. Profesyonel hâkimlerden oluşan kurul, ülkeye göre değişen sayıda hâkimden oluşmaktadır. Malta, Birleşik Krallık, İrlanda, İspanya, Rusya ve İsviçre'de, mahkeme ve jüriye bir hâkim başkanlık eder. Avusturya, Belçika ve Norveç'te, mahkeme, üç profesyonel hâkim ve jüriden oluşmaktadır. Profesyonel hâkimler, jüri üyelerinin, suçluluğa ilişkin görüşmelerine katılamazlar. Bu sorun, sadece jürinin yetki alanına girmektedir.

49. Bazı ülkelerde, jüri üyeleri, davanın olaylarıyla ilgili görüşmelere başlamadan, onlara, yazılı bir soru listesi verilir. Yedi devlet, Avusturya, Belçika, İspanya, İrlanda, Norveç, Rusya ve İsviçre, bu uygulamayı benimsemiş olan ülkelerdir.

50. İrlanda, İngiltere ve Galler’de, deliller ortaya konulduktan sonra, hâkim, davayı, jüriye özetler. Hâkim, sunulan delilleri ve dinlenen tanıklıkları, jürinin dikkatine sunar. Bunu yaparak, hâkim, bazı delillerle ya da ifadelerle ilgili olarak benimsenmesi gereken tutumla ilgili ipuçları verebilir. Bu bağlamda, hâkim, suçu oluşturan unsurları belirtir ve jürinin ortaya koyduğu olaylara dayanan karara ulaşmak için yapılacak muhakemenin aşamalarını açıklar.

51. Norveç’te, hâkim, jüri üyelerine, ortaya çıkan tüm hukuki sorunlarla ilgili talimat vermekte ve onlara, karar vermeden önce takip etmeleri gereken kuralları anlatmaktadır. Davanın sonunda, hâkim, jüri için, delilleri özetler ya da önemli delillere jürinin dikkatini çeker.

52. Avusturya’da, jüri üyeleri, tüm iddiaların bulunduğu ve ‘evet’ veya ‘hayır’ şeklinde cevap verilebilecek soruların bulunduğu detaylı bir soru formuna dayanarak karar verirler.

53. Kural olarak, jüri üyeleri, kapalı oturumda ve mahkemeye başkanlık eden hâkim ya da hâkimler olmaksızın görüşme yaparlar. Jürinin görüşmelerinin gizliliği birçok ülkede iyice yerleşmiş bir prensiptir.

54. Belçika’da, profesyonel bir hâkimden, jüri üyelerine, suçlulukla ilgili ifade kullanıp oy vermeksizin, belli bir soruna ilişkin açıklama yapması talep edilebilir. Norveç’te, jüri, başkanlık yapan hâkimin müdahalesine izin verebilir fakat eğer, jüri, cevap vermesi gereken sorularla ilgili olarak, uygulanacak hukuki prensipler ya da izlenecek prosedürle ilgili ek açıklamalara ihtiyaç duyuyorsa, bu durumda, bu sorunun, tarafların varlığında ortaya çıkması için duruşma salonuna dönmelidir.

55. Cenevre kantonunda, mahkeme başkanı, destek olmak amacıyla, jürinin görüşmelerine katılabilir fakat suçlulukla ilgili olarak mütalaa veremez. Alınan kararlar ve kabul edilen gerekçeleri not etmek için, yazı işleri müdürü de katılır.

56. Geleneksel jürilerin verdiği kararların gerekçesiz olması genel kuraldır. Bu kural, İspanya ve İsviçre (Cenevre kantonu) dışında, tüm ülkelerde uygulanmaktadır.

57. İspanya’da verilen kararlar beş kısma bölünmektedir. İlki, kesinleştiği kabul edilen olayları sıralar, ikincisi, kesinleşmeyen olayları, üçüncüsü, jürinin, sanığın suçluluğu ya da masumiyetine ilişkin beyanını, dördüncüsü, kararın dayandığı delillerin açıldığı, kısa bir gerekçesini ve şu veya bu olayın kanıtlanmış olup olmadığına ilişkin gerekçeleri kapsamaktadır. Beşinci kısım, müzakerelerin gizliliğini ihlal etmeyecek şekilde, müzakereler boyunca gelişen olayların özetini kapsar.

58. 1991’e kadar, Cenevre’deki resmi makamlar, kararın gerekçelendirilmesi için, jüri üyelerinin, belli sorulara, ‘evet’ ya da ‘hayır’

şeklinde vermiş oldukları cevapların yeterli olduğu kanaatindeydiler. Bununla birlikte, 17 Aralık 1991 tarihli bir kararla, Federal mahkeme, bu cevapların yeterli olmadığını ve bu kantonun jüri üyelerinin, ileride verecekleri kararlarını gerekçelendirmeleri gerektiğini belirtmiştir. 1992’de, Cenevre ceza usul muhakemesi kanununun 298 ve 308. maddeleri, jürinin, kararının anlaşılması için her gerekli gördüğünde, seçimlerini gerekçelendirmekle yükümlü olduğu yönünde değiştirilmiştir. Aynı kanunun, 327. maddesi, jüriye, ‘dikkate alınan ve alınmayan deliller ve verilen cezaya ya da alınan tedbire ilişkin jüri kararının ve mahkeme kararının hukuki gerekçelerini’ belirtme zorunluluğu getirmiştir.’

59. Geleneksel jüriyi benimsemiş olan ülkelerden, Gürcistan, İrlanda, Malta, İspanya, Birleşik Krallık ve İsveç’te, jürilerin kararlarına karşı istinaf yoluna başvurulabilir, Avusturya, Belçika, Norveç, Rusya ve İsviçre’de (Cenevre kantonu) ise, jüri kararlarına karşı istinaf yoluna gidilemez. Avusturya’da, mahkûm edilenler, sadece, verilen cezaya karşı istinaf yoluna başvurabilirler; bunun yanı sıra, Yüksek Mahkeme önünde, butlan davası da açabilirler.

60. Belçika’da, davanın olaylarından beri, 21 Aralık 2009 tarihli ve 21 Ocak 2010’da yürürlüğe girmiş olan bir kanun (bkz. yukarıdaki 36. paragraf), ağır ceza mahkemesindeki prosedürü, bu mahkeme için, jürinin verdiği kararların, açıklanması için, temel gerekçelerini belirtme yükümlülüğü öngörecektir şekilde değiştirmiştir.

HUKUK

I. BÜYÜK DAİRE ÖNÜNDEKİ İHTİLAF KONUSU

61. Büyük Daire’ye sunduğu görüşlerde, başvuran, Mahkeme’ye sunduğu tüm şikâyetleri tekrar etmektedir. Oysa 13 Ocak 2009 tarihli kararında, Daire, ağır ceza mahkemesinin kararının gerekçesiz olması (madde 6/1), gizli tanıkların dinlenmemesiyle (madde 6/3 d)) ilgili şikâyetlerin kabul edilebilir olduğuna ve diğer şikâyetlerin kabul edilemez olduğuna karar vermiştir. Büyük Daire de, sadece, Daire’nin, kabul edilebilir bulduğu şikâyetleri inceleyecektir çünkü ‘dava’, Büyük Daire önüne, başvurunun, Daire tarafından kabul edilebilir olduğu haliyle gönderilmiştir (diğerlerinin yanı sıra, bkz. *K. et T./Finlandiya* [Büyük Daire], no. 25702/94, 140-141. paragraflar, AİHM 2001-VII).

II. SÖZLEŞME’NİN 6/1. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

62. Başvuran, ağır ceza mahkemesinin verdiği mahkumiyet kararının, suçluluğa ilişkin gerekçesiz ve mahkeme önünde itirazı kabil olmayan bir

karara dayandığını ve bu nedenle, adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini iddia etmektedir. Başvuran, aşağıdaki şekilde kaleme alınmış olan, 6/1. maddenin ihlal edildiğini öne sürmektedir:

‘ Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir. Hüküm açık oturumda verilir; ancak, demokratik bir toplumda genel ahlak, kamu düzeni ve ulusal güvenlik yararına, küçüklerin korunması veya davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veya davanın açık oturumda görülmesinin adaletin selametine zarar verebileceği bazı özel durumlarda, mahkemenin zorunlu göreceği ölçüde, duruşmalar dava süresince tamamen veya kısmen basına ve dinleyicilere kapalı olarak sürdürülebilir.’

A. Daire’nin kararı

63. 13 Ocak 2009 tarihli kararında, Daire, Sözleşme’nin 6/1. maddesindeki adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Daire, jüriye, başvuranın, söz konusu olaylara katıldığını tamamen ikna ediyor olmasına rağmen, sorulan soruların sorulma şeklinin, her birine neden olumlu şekilde cevap verildiğinin anlaşılmadığı kanaatindeydi. Daire, genel ve muğlâk şekilde sorulan sorulara verilen kısa ve özlü yanıtların, başvuranda, keyfi ve şeffaf olmayan bir adalet intibası bırakabileceği kanaatindeydi. Ağır ceza mahkemesini, başvuranın suçluluğuna ikna eden, temel gerekçelerin özetinin bulunmaması nedeniyle, başvuran, bu mahkemenin kararını anlayıp kabul edemiyordu. Daire, genel olarak, jürinin, dosya üzerinden değil de duruşmada duydukları üzerinden karar verdiği için, kararın, sadece sanığa değil, kamuya da açıklanması gerektiğini, jürinin neden sanığın, suçlu ya da masum olduğuna ikna olduğuna ilişkin sebeplerin ve soruların her birine, neden olumlu ya da olumsuz cevap verdiğine ilişkin somut gerekçelerin belirtilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

B. Tarafların iddiaları

1. Başvuran

64. Başvuran, mahkûmiyet kararının, gerekçesiz ve itirazı kabil olmayan bir karara dayandığının altını çizmektedir. Davanın hem olgusal hem de hukuki anlamda çok karmaşık olması sebebiyle, hiçbir hukuki niteliği bulunmayan on iki jüri üyesinin, hakkındaki suçlamaları, kanuna uygun şekilde değerlendirmelerinin çok zor olduğu kanaatindeydi. Suçluluk kararının gerekçesiz olması, jürinin, kanaatini oluşturmak için kullandığı gerekçelerin, her türlü yargısal denetim imkânını engellemektedir. CIC’in 364 bis maddesinin, her mahkûmiyet kararının, verilen cezanın tespit

edilmesine ilişkin gerekçeleri belirtmesi gerektiğini öngörmesi, Sözleşme'nin 6. maddesindeki yükümlülüğe cevap vermemektedir.

65. *Ruiz Torija/İspanya* (9 Aralık 1994, seri A no. 303-A) ve *Papon/Fransa* ((karar), no. 54210/00, AİHM 2001-XII) kararlarına atıfta bulunan başvuran, Mahkeme'nin içtihadında, bazı istisnaları bulunsa da, gerekçeli karar verme yükümlülüğü olduğunu tespit etmektedir. Bununla birlikte, başvuran, kendi durumunun, jürinin 768 cevabından gerçek bir gerekçeye ulaşıldığı Maurice Papon'un durumuyla aynı olmadığını belirtmektedir. Bu cevaplar, Fransız ağır ceza mahkemesinin, neden ilgilinin suçlu olduğuna karar verdiğine ve verilen cezaya ilişkin gerekçelerin anlaşılmasına yaramıştır. Mevcut olayda, dava kapsamında sorulan sorular, hiçbir şekilde, davanın esasına ilişkin değildir; otuz iki sorudan sadece dördü, başvuranla ilgilidir ve planlı cinayet mi yoksa planlı cinayete teşebbüs suçunu mu işlediğine ilişkindirler ve basit bir 'evet' dışında başka cevap verilmeyen sorular söz konusu olmuştur.

66. Başvurana göre, ağır ceza mahkemesinin kararlarını gerekçelendirme yükümlülüğü üç mantıksal argüman barındırmaktadır. İlk ikisi, Sözleşme'nin 6/1. maddesine dayanmaktadır. Öncelikle, içtihat, yargı kararlarının, adil yargılanma hakkının bir parçası oldukları yönündedir. Bu alandaki gereklilik seviyesinin, en ağır cezaların verildiği yargılamalarda uygulanmaması mantıksız olmaktadır. Daha sonra, 6/1. madde, adaletin, kamusal niteliğini çok güçlü şekilde yansıtmaktadır. Üçüncü argüman, her sanığın, hakkındaki davanın ve suçlamaların türünden detaylı şekilde, haberdar edilmesi hakkına ilişkin olan 6/3 d) maddeye dayanmaktadır. Başvuran, bu hakkın, mahkûmiyetin nedeni için de geçerli olması gerektiği kanaatindedir. Hukuki hata sorunsalı da, gerekçeli karar lehindedir Bir mahkemeyi, verilen kararı gerekçelendirmeye zorlamak, kapsamlı, rasyonel ve sübjektif ve duygusal mülahazalardan uzak bir muhakeme ifade etmesi anlamına gelmektedir. Nihayet, gerekçelendirme, istinaf mahkemeleri ve temyiz mahkemelerinin yapacağı ve suçlu bulma kararının gerekçesiz olması halinde aynı olmayacak bir denetim yapılmasını sağlamaktadır.

2. Hükümet

67. Hükümet, Avrupa'daki hukuki sistemlerinin, çok değişik şekillerde olduğunun altını çizmektedir: bazıları halk adaleti kavramını hiç tanımamaktadırlar, bazıları tanımaktadırlar, fakat jürinin işleyişi ve özellikle de, jüriye verilen görev, her devlette değişim göstermektedir. Bunun yanı sıra, Mahkeme, üçüncü ya da dördüncü derece mahkemesi değildir. Ne *in abstracto* hüküm kurmak ne de farklı hukuk sistemlerini birleştirmek, Mahkeme'nin görevi değildir, fakat Mahkeme, yürürlükteki prosedürlerin, Sözleşme'nin 6. maddesiyle uyumlu olup olmadıklarına ilişkin karar verir.

68. Belçika'da, ağır ceza mahkemelerinin meşruiyeti, jüri kurumuyla sağlanmaktadır. Jüri üyeleri, geldikleri halkı temsil ederler ve kendileri de

kurumsal bir meşruiyetle donatılmışlardır. Jürinin oluşumu, keyfi adalet karşısındaki ilk güvencedir.

69. Açık bir gerekçenin bulunmaması, suçluluğa ilişkin kararın, ilgili kişilerin izleyip yeniden oluşturabilecekleri bir muhakemenin sonucu değildir. Bunun yanı sıra, Mahkeme, ağır ceza mahkemesinin kararlarının gerekçesiz olmasının, Sözleşme'nin 6. maddesine göre *in abstracto* bir sorun oluşturduğuna karar vermemiştir. Mahkeme, şüphesiz, *Göktepe/Belçika* (no. 50372/99, 2 Haziran 2005) kararında, ağırlaştırıcı nedenlere ilişkin olarak, bireyselleştirilmiş sorular sorulması gerektiğine karar vermiş fakat ne bu mahkemenin işleyişini ne de Belçika hukukunda, jürilerin kararlarının gerekçesiz olmasının bir sorun olduğunu belirtmemiştir.

70. Belçika'da, ağır ceza önündeki prosedür, her sanığın, delillerin yasallığı ve kanuna uygunluğuna ilişkin gerekçeli bir karar alması, jürinin kararında, hangi delillerin belirleyici olduğunun ya da hangi savunmaları dikkate aldığını bilebilmesini güvence altına almaktadır. Mevcut olayda, müzakerelerden sonra, Liege ağır ceza mahkemesi başkanı tarafından sorulan sorular, kararın, temelini oluşturabilmek için yeteri kadar belirgindirler. Cezalandırılan olayları ve suçları oluşturan unsurlar, ağırlaştırıcı nedenlerle birlikte, açıkça belirtilmiştir. Başvuran, iddianameye ulaşmış ve delillerin görüşüldüğü uzun görüşmelere katılma imkânı olmuştur. Bu anlamda, başvuranın, mahkûmiyetinin gerekçelerini bilmediğini öne sürmesi boşunadır. Jürinin, vicdani kanaatine dayanarak karar vermiş olması, Sözleşme'yi ihlal etmemektedir.

3. Müdahiller

a) Britanya Hükümeti

71. Britanya Hükümeti'ne göre, Mahkeme'nin içtihadı ve özellikle de *Saric/Dainmarka* (no. 31913/96, 2 Şubat1999) davasındaki kararına göre, ağır ceza mahkemesindeki bir dava, Sözleşme'ye aykırı olarak görülemez. Bir mahkemenin, her yargı kararında, gerekçe verme yükümlülüğü yoktur ve Mahkeme'nin yaklaşımı, jürili dava sisteminin özelliklerini dikkate almak için yeteri kadar esnektir.

72. Sanığın, adil yargılanma hakkı hiçbir zaman zarar görmemelidir fakat bu gereklilik, sözleşmecî devletlerin ceza hukuku sistemlerinde, farklı şekillerde zarar görebilir. Sözleşmecî devletler, hukuki prosedürlerinin, adil yargılanma hakkını güvence altına alması konusunda, bir takdir marjına sahip olmalıdırlar. Jüri üyelerine sorulan sorular ve bunlara verilen cevaplar tek başlarına değil, fakat prosedürün tamamı çerçevesinde, usuli güvenceler ve başvuru yolları dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

73. Tespit edilmesi gereken, yargılamanın tamamına bakıldığında, mahkûm edilen kişinin, hakkındaki suçlamadan, işlediği düşünülen suçun türünden ve mahkûmiyetinin dayanağından haberdar edilip edilmediğidir.

74. Britanya Hükümeti, Britanya'daki jürili dava sisteminde, delillerin ortaya çıkarılmasından sonra, hâkimin, jüri üyelerinin dikkatine, davayı özetlediği, sunulan delilleri ve dinlenen tanıkları hatırlattığının altını çizmektedir. Böylece, hâkim, jüri üyelerine, benimsemeleri gereken tutumla hatta bazılarının göstermesi gereken ihtiyatla ilgili ipuçları vermektedir. Hâkim, aynı zamanda, uygulanması gereken hukuk kurallarıyla ilgili olarak da yol göstermektedir. Bu bağlamda, onlara, suçu oluşturan unsurları açıklar ve jürinin ortaya çıkardığı olaylara dayanan bir karara varmak için takip edilmesi gereken muhakemeyi açıklar. İddia makamı ve savunma, jürinin ulaşması gereken sonuçla ilgili olarak görüş belirtebilirler.

75. Jüri, müzakerelerini kapalı oturumda yapar. Ek görüşe ya da herhangi bir konuya ilişkin olarak açıklamaya ihtiyacı olduğunda, hâkime, sormak istediği soru ya da soruların bulunduğu bir not gönderebilir. Hâkim, bunu, jürinin yokluğunda, iddia makamının ve savunmanın temsilcilerine gösterir ve onları, vermek istedikleri cevaptan kendisini haberdar etmeye davet eder, daha sonra, istenen bilgiyi, kamuya açık duruşmada ulaştırıp ulaştırmamak, hâkime kalmıştır.

b) İrlanda Hükümeti

76. İrlanda Hükümeti'ne göre, ülkenin ceza adaleti sisteminin temel taşı olarak görülen, jürili dava sistemi, İrlanda'da, sadece sanıklar tarafından değil aynı zamanda, insan hakları koruyucuları tarafından da halk oylamasıyla seçilmiştir. Hiç kimse, bu sistemin, şeffaf olmadığından veya sanığın hakların engel oluşturduğundan şikâyet etmemiştir. Bu sistem, özellikle, tarihi gerekçelerle, İrlanda halkına güven aşılacaktır.

77. İrlanda Hükümeti, İrlanda hukukunda, hâkimin, jüriye verdiği talimatların, jürinin vereceği kararın ana hatlarını oluşturduğunun altını çizmektedir. Hâkim, jüri üyelerine, ortaya çıkan tüm hukuki sorunlarla ilgili talimatlar vermekte ve karar vermek üzere görüşme yapmaya gittiklerinde, takip etmeleri gereken kuralları anlatmaktadır. Davanın sonunda, hâkim, jüriye, delilleri özetler ve önemli olanlara dikkatini çeker. Hâkim, delillerin, sanığın, suçluluğunu kanıtlamak için, yeterli olmaları konusunda ve bir delilin, doğrudan ya da koşullara bağlı olma niteliğinin, diğer deliller üzerindeki etkileri konusunda bilgilendirir. Sanığın avukatı, bunların uygunsuz ya da karmaşık olduklarına kanaat getirirse hâkimden, jüriye verdiği talimatları belirtmesini talep edebilir. Jürinin, herhangi bir konuda, ek açıklamalara ya da daha fazla açıklayıcı bilgiye ihtiyacı olması halinde, jüri, gereken tedbirleri alacak olan hâkime başvuru yapar.

78. İrlanda Hükümeti, Sözleşme'den önce, yüzyıllarca işlemiş olan bir dava sisteminin, bugün nasıl, 6/1. maddeye aykırı olarak görülebileceğini sormaktadır. İrlanda Hükümeti, Daire'nin, verdiği kararda, ceza davasının tamamını ve Belçika'da ve diğer devletlerde güvencelerin bulunmasını dikkate almadığı kanaatindedir. Hükümet'e göre, Daire, diğer usul kuralları ya da delil ortaya koyma kurallarının, kararın anlaşılmasını kolaylaştırıp

kolaylaştıramayacağını incelemeliydi. *Gregory/Birleşik Krallık* (25 Şubat 1997, *Kararlar ve davalar* 1997–I) davasında, Mahkeme, jürinin müzakerelerinin gizi olmasının, İngiliz hukukunun temel ve meşru bir özelliği olduğunu ve bunun, jüriye verilen, son hakem olma rolünü güçlendirdiğini ve jürilerin, sunulan deliller çerçevesinde, açık ve samimi müzakereler yapmalarını güvence altına aldığını kabul etmiştir.

79. İrlanda Hükümeti, jüri görüşmelerinin gizliliğinin, kararların, gerekçesiz olmasına sıkı sıkıya bağlı olduğunu altını çizmektedir. Jüri kararlarının gerekçeli olmasını dayatmak, İrlanda'daki ceza sisteminin türünü ve tabiatını değiştirmek anlamına gelmektedir.

c) Fransız Hükümeti

80. Fransız Hükümeti'ne göre, pozitif hukuk, halk jürilerinin bulunduğu ceza mahkemelerinin kuruluşundan beri, ceza kararlarının gerekçeli olmasını gerektirmemiş ve gerektirmemektedir. Ceza yargılamasının özellikleri, üç temel prensip altında sınıflandırılabilir: sözlü olması, müzakerelerin sürekliliği ve vicdani kanaat. Bu özellikler, halkın, doğrudan, yargılamaya katılmasından kaynaklanmaktadır ve Fransız hukukunda her zaman, ağır ceza mahkemesi kararlarının gerekçeli olmasıyla ters düşmektedir. Gerekçe yokluğu prensibi, ceza usul kanununun 353. maddesinde, açıkça ortaya konmaktadır ve vicdani kanaat prensibi ile ilişkilendirilmektedir: jürilerin verdiği kararı, hukuk kuralları ya da normlar değil, jürinin katıldığı çekişmeli müzakerelerdeki unsurların 'bilinçli' ve 'mantıklı' şekilde incelenmesi etkilemelidir. Fransız Yargıtay'ına göre, bir ceza kararının, yasal olarak kabul edilebilir olan tek 'gerekçesini', sorulan sorulara 'evet' ya da 'hayır' olarak verilen cevaplar oluşturmaktadır. Gerekçesiz olma prensibinin yumuşatılmasına yönelik öneriler yapıldıysa da, yasa koyucu bunlara hiçbir zaman itibar etmemiştir.

81. Avrupa Konseyi bünyesinde, bir ya da daha fazla ülkenin, jüri kararlarının gerekçeli olması gerektiğini kabul etmiş olmaları, Mahkeme'nin içtihadını değiştirmesi ve mevcut olayda, Sözleşme'nin ihlal edildiğine karar vermesi için yeterli bir argüman değildir. Meslekten olmayan ve bazı suçlara ilişkin yargılama yapılmasına katılacak olan hâkimlere başvuru yapılması konusunda, hukuk sistemlerinin çeşitliliği, kararların gerekçeli olmasına ilişkin olarak genel bir değerlendirme yapılmasını devre dışı bırakmaktadır. Bir ülkede reform yapılmış olması, bu ülkede, oybirliği olduğu anlamına gelmez. Ayrıca, bir sistemin benimsediği bir çözüm, başka bir ülke sistemine, nakledilemeyebilir.

82. Mahkeme, üye devletlerin, hukuk sistemlerini bozmak ve üye devletlerdeki demokrasinin normal işleyişi ve kararlarının etkisine zarar vermemek için, yetkisini, taraf devletlerin iç hukuk sistemlerinin uyumlu hale getirilmesi için genişletmemelidir. Buradaki risk, içtihat değişimlerinin, sadece Mahkeme kararlarının değil, insan hakları kavramının da güvenilirliğini yitirmesi olmaktadır. Mahkeme'nin görevi, milli

mevzuatların gelişiminin, Sözleşme'ye uygun olup olmadıklarını kontrol etmektir fakat Mahkeme, devletlerin kültür ve tarihlerine kazınmış hukuk sistemlerini değiştirmek için özellikle de bu sistemlerin Sözleşme'ye uygun olduklarını onayladıktan sonra sonsuz bir temkinle ve demokrasi oyununun yerine geçerek hareket etmelidir. Mahkeme'nin, İkinci Seksiyonu'nun yapmış olduğu içtihat değişimi, sadece Belçika mahkemelerinin değil aynı zamanda, Fransız mahkemelerinin normal işleyişini de bozmuştur. Buradaki risk, örgütlenme ve insani boyutlarındaki önemli sonuçlarıyla, mevcut ceza prosedürlerine geri dönme gerekliliği olmaktadır.

C. Mahkeme'nin değerlendirmesi

1. Genel prensipler

83. Mahkeme, Avrupa Konseyi'ne üye olan birçok devletin, özellikle de ağır suçlar konusunda, vatandaşları, adalete dahil etme yönündeki meşru istekten kaynaklanan halk jürisi kurumunu tanıdıklarını belirtmektedir. Devletlere göre ve her birinin tarihi, gelenekleri ve hukuki kültürlerine göre, jüri üyelerinin sayısı, nitelikleri, görevlendirilme şekilleri ve verdiği kararlara karşı başvuru yolu bulunup bulunmamasına göre (bkz. yukarıdaki 43-60. paragraflar) jüri kurumu değişiklik göstermektedir. Söz konusu olan, Avrupa'daki farklı hukuk sistemlerinin bulunduğu ve bunları birleştirmenin Mahkeme'nin görevi olmadığı görülmektedir. Sonuç olarak, bir devletin, şu veya bu ceza sistemini seçmesi, bu sistemin, Sözleşme prensiplerine aykırı olmaması koşuluyla, kural olarak, Mahkeme'nin icra ettiği Avrupa seviyesindeki denetiminin dışındadır (*Achour/Fransa* [Büyük Daire], no. 67335/01, 51. paragraf, AİHM 2006-IV). Ayrıca, bireysel bir başvurudan doğan davalarda, Mahkeme'nin görevi, yasal ihtilafı kontrol etmek değildir. Mahkeme, aksine, olabildiğince, kendisine başvuru olan davadaki hukuki sorunları incelemekle yetinmelidir (diğerlerinin yanı sıra, bkz. *N.C./İtalya* [Büyük Daire] no. 24952/94, 56. paragraf, AİHM 2002-X).

84. Böylelikle, halk jürisi kurumu suçlanamaz. Sonuç olarak, sözleşmeciler devletler, hukuk sistemlerinin, 6. maddenin gerekliliklerini karşılayabilmesi için seçecekleri araçların seçimini büyük bir serbesti içinde yapmaktadırlar. Mahkeme'nin görevi, izlenen yolun, belli bir davada, davanın özel koşullarını, türünü ve karmaşıklığını da dikkate alarak, Sözleşme'yle uyumlu sonuçlara götürüp götürmediğini tespit etmektir. Kısaca, Mahkeme, yargılamanın, bütününde, adil olup olmadığını tespit etmelidir (*Edwards/Birleşik Krallık*, 16 Aralık 1992, 34. paragraf, seri A no. 247-B ; *Stanford/Birleşik Krallık*, 23 Şubat 1994, 24. paragraf, seri A n° 282-A).

85. Mahkeme, daha önce, ağır ceza mahkemelerindeki yargılamaya ilişkin başvurularda karar verdiğini hatırlatmaktadır. Aynı şekilde, *R./Belçika* (no. 15957/90, 30 Mart 1992 tarihli Komisyon kararı, Karar ve raporlar (DR) 72) davasında, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, jürinin,

suçlulukla ilgili kararının gerekçesi olmasa da, ağır ceza mahkemesi başkanının, jüriye, davanın koşullarıyla ilgili sorular sorduğunu ve bunlara sanığın da itiraz edebileceğini tespit etmiştir. Komisyona göre, bazıları, savunma ya da iddia makamına da sorulmuş olabilecek olan bu sorular, eleştirilen kararın yapısını oluşturmakta ve jürinin kısa ve özlü kararlarına uygun bir telafi oluşturmaktadırlar. Komisyon, başvuruyu, temelden yoksun olduğu gerekçesiyle reddetmiştir. Komisyon, *Zarouali/Belçika* (no. 20664/92, Komisyon'un 29 Haziran 1994 tarihli kararı, DR 78) ve *Planka/Avusturya* (no. 25852/94, Komisyon'un 15 Mayıs 1996 tarihli kararı) davalarında da benzer bir yaklaşımı benimsemiştir.

86. Yukarıda adı geçen *Papon c. France* (karar) davasında, Mahkeme, savcılığın ve sanığın, sorulan sorulara itiraz etme ve başkandan, jüriye, bir ya da daha fazla ek soru sormasını talep etme imkânları olduğunu tespit etmiştir. Jürinin, ağır ceza mahkemesi başkanı tarafından sorulan 768 soruya cevap verdiğini tespit ettikten sonra, Mahkeme, bu soruların, kararın temelini oluşturduklarına ve jüri kararının gerekçesiz olmasını telafi ettiklerine karar vermiştir. Mahkeme, ağır ceza mahkemesinin kararının gerekçesiz olmasına ilişkin şikâyeti, temelden yoksun olduğu gerekçesiyle reddetmiştir.

87. *José Manuel Bellerín Lagares/İspanya* ((karar), no. 31548/02, 4 Kasım 2003) davasında, Mahkeme, jüri görüşmelerinin de ekinde bulunduğu eleştirilen kararın, kanıtlandığı beyan edilen ve jüriyi, başvuranın suçlu olduğu sonucuna götüren olayları ve bu olayların hukuki incelemesini ve cezanın belirlenmesi açısından, mevcut olayda uygulanabilecek olan, başvuranın sorumluluğunu değiştirebilecek koşullara dair bir referansı kapsadığını tespit etmiştir. Mahkeme, böylelikle, söz konusu kararın, Sözleşme'nin 6/1. maddesi anlamında yeteri kadar gerekçeli olduğuna karar vermiştir.

88. Yukarıda adı geçen, *Göktepe/Belçika* (paragraf 28) davasında, Mahkeme, ağır ceza mahkemesinin, ağırlaştırıcı nedenlerin varlığıyla ilgili olarak, bireyselleştirilmiş sorular sormayı reddetmesinin, jüriyi, başvuranın, bireysel olarak cezai sorumluluğunu tespit etme imkânından mahrum bıraktığı gerekçesiyle, 6. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme'ye göre, bir mahkemenin, temel ve katı sonuçları olan bir unsurla ilgili iddiaları dikkate almaması, adil yargılanmanın temelinde olan çekişmeli yargılama ile uyuşmamaktadır. Benzer bir sonuç, jüri üyelerinin, kanaatlerini gerekçelendiremedikleri için, mevcut olayda da gündeme gelmektedir (aynı şekilde, 29. paragraf).

89. Yukarıda adı geçen *Saric/Danimarka* davasında, Mahkeme, halk jürisinin, başvuranın suçluluğuna karar vermiş olması nedeniyle, gerekçesiz olmasının, Sözleşme'ye aykırı olmadığına karar vermiştir.

90. Belirtilen içtihadı göre, Sözleşme, jüri üyelerinin, kararlarının gerekçelerini vermelerini gerektirmemektedir ve 6. madde, bir sanığın, jüri kararının gerekçesiz olması halinde bile, halk jürisi tarafından

yargılanmasına karşı gelmemektedir. Adil bir davanın gerekliliklerinin yerine getirilmesi için, ilk olarak sanık ve halk, verilen kararı anlayabilmelidir. Keyfilik karşısındaki ilk güvence budur. Oysa Mahkeme'nin de daha önce defalarca altını çizdiği gibi, hukukun üstünlüğü ve keyfiliğe karşı mücadele, Sözleşme'nin altında yatan prensiplerdir (diğerlerinin yanı sıra, bkz. *mutatis mutandis*, *Roche/Birleşik Krallık* [Büyük Daire], no. 32555/96, paragraf 116, AİHM 2005-X). Adalet alanında, bu prensipler, her demokratik toplumun temellerinden biri olan, objektif ve şeffaf adaletim varlığına, kamu güvenini sağlamaktır (bkz. *Suominen/Finlandiya*, no. 37801/97, paragraf 37, 1 Temmuz 2003 ve *Tatichvili/Rusya*, no. 1509/02, paragraf 58, AİHM 2007-III).

91. Profesyonel hâkimler önündeki yargılamalarda, bir sanığın, mahkûmiyetini anlaması, ilk olarak, yargı kararlarının gerekçeleriyle sağlanmaktadır. Bu davalarda, ulusal mahkemeler, hangi gerekçelere dayanarak karar verdiklerini açıkça belirtmelidirler (*Hadjianastassiou/Yunanistan*, no. 12945/87, 16 Aralık 1992, paragraf 33, seri A no. 252). Gerekçenin diğer bir amacı da, tarafların, dinlendiklerini kanıtlamak ve böylece kararın daha iyi bir şekilde kabul edilebilmesine katkıda bulunmaktır. Bunun yanı sıra, gerekçe, hâkimi, muhakemesini, objektif argümanlara dayandırmaya zorlar ve savunma haklarını korur. Bununla birlikte, gerekçelendirme ödevinin alanı, kararın türüne göre değişebilir ve mevcut olayın koşulları çerçevesinde incelenmelidir (adı geçen *Ruiz Torija/İspanya*, paragraf 29). Mahkemeler, öne sürülen her iddiaya, detaylı olarak cevap vermek zorunda değillerse de (*Van de Hurk/Hollanda*, 19 Nisan 1994, paragraf 61, seri A no. 288), davanın esas sorularının incelenmiş olduğu, karardan anlaşılmalıdır (*Boldea/Romanya*, no. 19997/02, paragraf 30, AİHM 2007-II).

92. Halk jürisinin katıldığı ağır ceza mahkemeleri önünde, sıklıkla, jüri üyelerinin, kanaatlerini gerekçelendiremedikleri ya da gerekçe sunmakla yükümlü olmadıkları özelliklerle yetinmek gerekmektedir (bkz. yukarıdaki, 85-89. paragraflar). Aynı şekilde, bu durumda da, 6. madde, sanığın, keyfilik riskini devre dışı bırakabilecek ve mahkûmiyetinin nedenlerini anlamasını sağlayan güvencelerden faydalanıp faydalanmadığının araştırılmasını gerekli kılmaktadır (bkz. yukarıdaki 90. paragraf). Bu usuli güvenceler, örneğin, ağır ceza mahkemesi başkanı tarafından, jüri üyelerine, sunulan delillerle, hukuki sorunlarla, bu hâkim tarafından sorulan, belirli ve muğlâk olmayan ve kararın yapısını oluşturmaya ya da jürinin cevaplarındaki gerekçe eksikliğini telafi etmeye yönelik sorularla (bkz. adı geçen *Papon/Fransa*) ilgili olarak verilen talimatlar ya da açıklamalar olabilir (bkz. yukarıdaki 43. ve devamındaki paragraflar). Nihayet, eğer varsa, sanık için başvuru yollarını kullanma imkânı da dikkate alınmalıdır.

2. Bu prensiplerin mevcut olaya uygulanması

93. Mevcut olayda, başvuranın, Mahkeme'ye sunduğu görüşlerinde, suçluluğa ilişkin kararın gerekçesiz olmasından ve ağır ceza mahkemesinin verdiği karara karşı istinaf yoluna başvurma imkânı olmamasından şikâyet ettiği tespit edilmelidir. Hatırlatıldığı gibi (bkz. yukarıdaki 89. paragraf), halk jürisinin verdiği kararın gerekçesiz olması, sanığın, adil yargılanma hakkının ihlal edilmesine yol açmaz. Adil yargılanma gerekliliklerinin, yargılamanın bütününe ve ilgili hukuk sisteminin özel çerçevesine bakılarak değerlendirildiği dikkate alınınca, gerekçesiz bir karar karşısında, Mahkeme'nin görevi, davanın tüm koşulları ışığında, yürütülen yargılamanın, keyfilığe karşı gerekli güvenceleri sağlayıp sağlamadığı ve sanığın, mahkûmiyetini anlamasına izin verip vermediğini tespit etmektir. Bunu yaparken, Mahkeme, en ağır cezalar karşısında, demokratik toplumlarda, adil yargılamanın, en yüksek derecede sağlanması gerektiğini aklından çıkarmamalıdır (*Salduz/Türkiye*, [Büyük Daire] no. 36391/02, paragraf 54, AİHM 2008-...).

94. Mevcut olayda, başvuran, bir devlet bakanını tasarlayarak öldürmekle ve onun eşini, tasarlayarak öldürmeye teşebbüs etmekle suçlanmaktaydı. Oysa ne iddianame ne de jüriye sorulan sorular, başvuranın, kendisine yöneltilen suçlara karışmış olduğuna ilişkin yeterince bilgi içermemekteydi.

95. İlk olarak savcının iddianamesiyle ilgili olarak, Kriminal Soruşturma Kanunu, iddianamenin, suçlamanın temelindeki suçun türünü ve cezayı ağırlaştırıcı ya da hafifletici tüm nedenleri içerdiğini ve davanın başında okunduğunu belirtmektedir (bkz. yukarıdaki 26. paragraf). Hiç şüphesiz, sanık, iddianameye, savunmasıyla itiraz edebilir fakat uygulamada, bunun çok kısıtlı bir anlamı olur çünkü bu, yargılamanın başında, jürinin kanaatini oluşturacak olan görüşmelerden önce yapılmaktadır. Demek ki, iddianamenin gerekliliği, suçlanan sanığın, jüri üyelerini, suçluluğa ilişkin kararı vermeye götüren gerekçelerin anlaşılması bakımından, sınırlıdır. Mevcut olayda, 12 Ağustos 2003 tarihli iddianamenin incelenmesi, iddianamenin, hem polis hem de adli soruşturmaların detaylı bir kronolojisini ve çok fazla ve çekişmeli sanık beyanları içerdiğini göstermektedir. Başvuranın, suçlandığı her suçu belirtse de, iddianame, iddia makamının, başvuranın aleyhindeki delilleri belirtmemekteydi.

96. Ağır ceza mahkemesi başkanı tarafından jüri üyelerine, karara varmaları için, sorulan sorulara gelince, bunların sayısı otuz iki tanedir. Diğer yedi sanıkla mahkemeye çıkan başvuran hakkında sadece dört soru bulunmaktaydı ve jüri bu sorulara olumlu yanıt vermişti (bkz. yukarıdaki 15. paragraf). Tüm sanıklar için, kısa ve aynı olan bu sorular, başvuranın, hakkında verilen mahkûmiyet kararını anlayabilmesi için, hiçbir somut ve özel olaya atıfta bulunmamaktaydı. Bu anlamda, mevcut dava, ağır ceza mahkemesinin, bu mahkeme başkanının sorduğu 768 soruya jürinin verdiği cevaplara ve ortaya çıkarılan olayların betimlenmesi ve uygulanan ceza

kanununun maddelerine atıfta bulunmuş olduğu *Papon* davasından ayrılmaktadır (bkz. yukarıdaki 86. paragraf).

97. Sonuç olarak, iddianame ile birlikte bile olsa, mevcut olayda sorulan sorular, başvuranın, davada görüşülenler arasından, hangi deliller ve olayların, kendisi hakkındaki dört soruya olumlu cevap verilmesine yol açtığını bilmesine izin vermemekteydi. Böylelikle, başvuran, özellikle de, sanıkların her birinin, suçun işlenmesindeki dahlini kesin olarak ayırt edememiştir; diğer sanıklara göre, jüri için hangi rolde olduğunu anlayamamıştır; neden adam öldürme suçundan değil de, planlayarak adam öldürme suçundan ceza aldığını anlayamamıştır; jürinin, hangi sebeplerin, olaylarda kısıtlı bir dahli olduğuna karar verilen diğer iki sanığa daha hafif ceza vermesine yol açtığını anlamamıştır ve neden, A.C.’nin eşini öldürmeye teşebbüsle ilgili olarak, ağırlaştırıcı nedenin uygulandığını anlayamamıştır. Bu kusur, dava hem olgusal hem de hukuki açıdan karmaşık olduğu ve dava, 17 Ekim 2003’ten 7 Ocak 2004’e kadar sürdüğü ve bu süreçte, birçok tanık ve bilirkişi dinlendiği için, daha da büyük sorun haline gelmektedir.

98. Bu bağlamda, jüriye belirgin soruların sorulmasının, başvuranın muhtemel bir suçluluk kararını anlaması için elzem bir gereklilik olduğunu hatırlatmak gerekmektedir. Bunun yanı sıra, dava, birden çok sanığı kapsadığı için, sorular olabildiğince bireyselleştirilmeliydi.

99. Nihayet, Belçika sisteminde, ağır ceza mahkemesinin kararlarına karşı istinaf yoluna gidilme imkânı olmadığının da hatırlatılması gerekmektedir. Temyiz başvurusuna gelince, bu başvuru yolu, sadece, hukukla ilgili kısma ilişkin olduğundan, sanığı, gerektiği gibi, mahkûmiyetinin gerekçelerine ilişkin olarak aydınlatmamaktadır. CIC’nin, jüri üyelerinin, esasa ilişkin hata yapmaları durumunda, ağır ceza mahkemesinin, kararı ertelemesi ve yeni bir jüriye verilmek üzere, davayı bir sonraki toplantıya göndereceğini öngören 352. maddesine gelince, bu madde, Hükümet’in de belirttiği gibi (bkz. 31. paragraf), çok nadir kullanılmaktadır.

100. Sonuç olarak, başvuran, hakkında verilen mahkûmiyet kararını anlamasına izin veren güvencelerden faydalanmamıştır. Yargılama, adil olmadığı için, Sözleşme’nin 6/1. maddesi ihlal edilmiştir.

III. SÖZLEŞME’NİN 6/3. MADDESİNİN ÖNE SÜRÜLEN İHLALİ

101. Başvuran, yargılamanın hiçbir aşamasında, gizli bir tanığı sorgulayamamış veya sorgulatabilemiş olduğundan şikâyet etmektedir. Başvuran, 6/3. d) maddeyi öne sürmektedir:

‘Her sanık en azından aşağıdaki haklara sahiptir:

İddia tanıklarını sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında çağırılmasının ve dinlenmesinin sağlanmasını istemek ;’

102. Mahkeme, bu şikâyetin, 6/1. maddenin ihlali sonucuna ulaşmasında etkili olan olaylara sıkı sıkıya bağlı olduğunu tespit etmektedir. Sonuç olarak, kararın gerekçesiz olması halinde, başvuranın mahkûmiyetinin, gizli tanık tarafından verilen bilgilere dayanıp dayanmadığını tespit etmek imkânsız olmaktadır. Bu koşullar altında, Mahkeme, Sözleşme'nin, 6/1 ve 6/3 d) maddelerinden doğan şikâyete ilişkin olarak karar vermeye yer olmadığı kanaatindedir.

IV. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

103. Sözleşme'nin 41. maddesine göre,

'Mahkeme işbu Sözleşme ve protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafın iç hukuku bu ihlali ancak kısmen telafi edebiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, hakkaniyete uygun bir surette, zarar gören tarafın tatminine hükmeder.'

A. Tazminat

104. Daire önünde de yaptığı gibi, başvuran, manevi tazminat olarak 100.000 Avro talep etmektedir.

105. Hükümet, Daire'nin, 13 Ocak 2009 tarihli kararında manevi tazminat olarak vermiş olduğu 4.000 Avro'nun 'son derece makul' olduğu kanaatindedir.

106. Büyük Daire, hakkaniyet çerçevesinde, başvurana, manevi tazminat olarak, 4.000 Avro ödenmesine karar vermektedir.

107. Bunun yanı sıra, Mahkeme, 1 Nisan 2007 tarihli kanunun, Kriminel Soruşturma Kanunu'nu, Mahkeme'nin, Sözleşme'nin ihlal edildiğine hükmeden kararından sonra, yeniden yargılanma talep edebilmesine izin verecek şekilde değiştirdiğini tespit etmektedir (bkz. 38. paragraf ve devamı; bkz. *mutatis mutandis*, *Öcalan/Türkiye* [Büyük Daire], no. 46221/99, AİHM 2005-IV).

B. Yargılama giderleri

108. Yargılama giderlerine ilişkin olarak, Mahkeme, Daire'nin, başvurana, Hükümet tarafından da itiraz edilmemiş olan, 8.173,22 Avro'nun ödenmesine hükmettiğini tespit etmektedir. Büyük Daire önündeki yargılamaya gelince, başvuran, adli yardım olarak, Avrupa Konseyi'nden, 1.755,20 Avro almıştır. Böylelikle, Mahkeme, Daire'nin belirlediği, 8.173,22 Avro'nun ödenmesini onaylamaktadır.

C. Gecikme Faizi

109. Mahkeme, Avrupa Merkez Bankası'nın marjinal kredi kolaylıklarına uyguladığı faiz oranına üç puanlık bir artışın eklenmesinin uygun olduğuna karar vermiştir.

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME, OYBİRLİĞİYLE,

1. Sözleşme'nin 6/1. maddesinin *ihlal edildiğine*;
2. Gizli tanık dinletilmemesi nedeniyle ileri sürülen, Sözleşme'nin 6/1 ve 6/3 d) maddelerine ilişkin şikâyetlerle ilgili olarak hüküm kurulmasına *yer olmadığına*;
3. *Mahkeme*,
 - a) Savunmacı devletin, başvurana, üç ay içinde, aşağıdaki miktarları ödemesine:
 - i. manevi tazminat olarak, uygulanabilecek her türlü vergi ile birlikte, 4.000 Avro (dört bin Avro) ;
 - ii. yargılama giderleri için, uygulanabilecek her türlü vergi ile birlikte 8.173,22 Avro (sekiz bin yüz yetmiş üç Avro yirmi iki sent);
 - b) Bu sürenin sona erdiği tarihten itibaren ödemenin yapılmasına kadar, Avrupa Merkez Bankası'nın o dönem için geçerli olan marjinal kredi kolaylığı oranının üç puan fazlasına eşit oranda faiz uygulanmasına;
4. Fazlaya ilişkin adil tazmin talebinin *reddine*,

KARAR VERMİŞTİR.

İşbu karar, Fransızca ve İngilizce olarak hazırlanmış, 16 Kasım 2010'da, Strazburg'da, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde yapılan kamuya açık duruşmada, ilan edilmiştir.

Michael O'Boyle
Yardımcı Yazı İşleri Müdürü

Jean-Paul Costa
Mahkeme Başkanı

© **Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2012.**Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin resmi dilleri, İngilizce ve Fransızca'dır. İşbu çeviri, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Vakıf Fonu'nun desteğiyle yapılmıştır (www.coe.int/humanrightstrustfund). Bu çeviri, Mahkeme'yi bağlamamaktadır ve Mahkeme, bu çevirinin kalitesine ilişkin olarak hiçbir sorumluluk almamaktadır. Bu çeviri, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihat veritabanı olan HUDOC'tan veya HUDOC'un ilettiği diğer veritabanlarından indirilebilir (<http://hudoc.echr.int>). Bu çeviri, ticari olmayan amaçlarla ve davanın adının tam olarak belirtilmiş olması ve yukarıdaki telif hakkı bilgisiyle beraber olması koşulu ve İnsan Hakları Vakfı'na atıfta bulunmak suretiyle alıntılanabilir. Bu çeviriyi kısmen veya tamamen, ticari amaçlarla kullanmak isteyenlerin, bunu aşağıdaki adrese bildirmeleri gerekmektedir: publishing@echr.coe.int.

© **Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.**

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court takes any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© **Conseil de l'Europe/ Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2012.**

Les langues officielles de la Cour Européenne des Droits de l'Homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour Européenne des Droits de l'Homme (<http://hudoc.echr.int>), ou de tout autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int.